

Opinnäytetyö AMK

Sairaanhoitaja

2019

Milja Anttila, Anni Suominen

0-6 VUOTIAAN LAPSEN SEKSUAALINEN KEHITYS

Milja Anttila, Anni Suominen

0-6 VUOTIAAN LAPSEN SEKSUAALINEN KEHITYS

Seksuaalisuus alkaa sikiökautena ja jatkuu läpi koko elämän. Seksuaalisuus on osa jokaisen ihmisen elämää, vaikka se ilmenee ja kehittyy hyvin yksilöllisesti. Lapsena koettu seksuaalisuus on merkittävässä osassa koko elämän mittaista seksuaalisuutta. Lapsen seksuaalinen kehitys luo pohjan aikuisiän seksuaalisuudelle, joten on tärkeää, että lapsi saa kehittyä turvallisessa ympäristössä tuettuna, mutta kuitenkin häiritsemättä. Ihminen on psyykinen, fyysinen ja sosiaalinen kokonaisuus, joten myös seksuaalinen kehitys kulkee käsi kädessä muun kehityksen kanssa.

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää lapsen seksuaalinen kehitys sekä keinoja, joilla sitä voidaan tukea. Työssä on otettu huomioon se, miten lapsen fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen kehitys vaikuttavat seksuaaliseen kehitykseen. Tavoitteena on lisätä tietoa 0-6 vuotiaan lapsen seksuaalisen kehityksen vaiheista, jotta lapsen seksuaalista kehitystä pystyttäisiin tukemaan mahdollisimman hyvin. Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena ja lähteinä käytettiin tieteellisiä julkaisuja. Työhön valikoitui tieteellisiä tutkimuksia sekä eri organisaatioiden artikkeleita yhteensä 13 kappaletta.

Tuloksista käy ilmi, että lapsen seksuaalisella kehityksellä on koettu olevan paljon vaikutusta aikuisen seksuaalisessa käytöksessä sekä arvoissa. Tutkimusten mukaan lapsen seksuaalisuus kehittyy hyvin yksilöllisesti ja omassa tahdissaan. Fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen kehitys vaikuttavat seksuaaliseen kehitykseen.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että lapsen seksuaalinen kehitys on merkittävä kokonaisuus, joka näkyy läpi elämän. Aihe on länsimaisessa kulttuurissa melko vieras, joten sitä tulisi tuoda enemmän ilmi, jotta lapsen seksuaalista kehitystä voitaisiin tukea mahdollisimman hyvin. Lapsen seksuaalisuudesta on niukasti pitkän aikavälin tutkimuksia, joten niihin tulisi panostaa, jotta aihe tulisi tutummaksi väestölle.

ASIASANAT:

lapsi, seksuaalisuus, kehitys, seksuaaliterveys

THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Nurse

2019 | 35 pages, 3 appendix pages

Milja Anttila, Anni Suominen

0-6 YEARS OLD CHILDRENS' SEXUAL DEVELOPMENT

Sexuality begins during the fetal period and continues throughout life. Sexuality is part of every human life although it occurs and evolves very individually. Sexuality experienced as a child is a significant part of life-long sexuality. The child's sexual development creates the foundation for adulthood's sexuality so it is important that a child can grow up as supported in a safe environment without being disturbed. The human is psychological, physical and social as a whole so it means that sexual development goes hand in hand with other progression.

The purpose with the thesis is to find out the child's sexual development as well as ways to support it. The work has been taken into consideration how the child's physical, mental and social development is affected. The goal is to increase knowledge of the stages of sexual development between a 0 to 6 old child in order to support the child's sexual development as well as possible. The thesis was accomplished as a descriptive literature overview and scientific publications were used as a source. Scientific researches and studies from various organizations were selected 14 for work.

The results do show that the child's sexual development has been felt to have a lot of impact on adulthood's sexual behaviour and values. The researches show that child's sexuality develops very individually and its own pace. The physical, mental and social evolution influences on sexual development.

According to the results it can be stated that the child's sexual development is a significant entity which shows throughout whole life. The subject is quite unknown in the Western culture so it should be more highlighted so that the child's sexual development can be supported as well as possible.

KEYWORDS:

child, sexuality, development, sexualhealth

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	8
2.1 Lapsi	8
2.2 Seksuaalisuus	8
2.3 Lapsen seksuaaliterveys	9
2.4 Lapsen seksuaaliset oikeudet	11
2.5 Lapsen seksuaalikasvatus	12
2.6 Lastenneuvola	13
3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	15
4 OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄ	16
5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	17
5.1 Fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kehityksen vaikutus lapsen seksuaaliseen kehitykseen	17
5.1.1 Imeväisikäisen seksuaalinen kehitys	17
5.1.2 Taaperoikäisen seksuaalinen kehitys	19
5.1.3 Leikki-ikäisen seksuaalinen kehitys	21
5.2 Lapsen seksuaalisen kehityksen tukeminen	22
6 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	29
7 POHDINTA	30
LÄHTEET	33

LIITTEET

- Liite 1. Tiedonhaku-aulukko
- Liite 2. Tutkimustaulukko

1 JOHDANTO

Seksuaalisuuden kasvaminen ja kehittyminen alkaa jo sikiökautena ja loppuu ihmisestä vasta kuolemassa, joten se koskettaa jokaista ihmistä koko elämän ajan. Seksuaalisuus on länsimaisessa kulttuurissa jatkuvasti näkyvillä, ja yhä enenevässä määrin se herättää keskustelua. Nykyään seksuaalisuutta uskalletaan jo tuoda esille ja sen erilaisia muotoja on useita, sillä seksuaalisuus ilmenee ihmisissä erilaisesti. Lasten seksuaalisuus on edelleen vieras aihe, mutta 2000-luvulla syntyneille lapsille seksuaalisuus on avoimempaa ja luonnollisempaa kuin esimerkiksi 100 vuotta aiemmin syntyneille. (Ryttyläinen & Valkama 2010.)

Lapsen seksuaalisuus ei ole kuitenkaan rinnastettavissa siihen, miten yleensä käsitellään tavanomainen aikuisen seksuaalisuus: se ei tarkoita parisuhdetta, seksiä tai suvun jatkamista. Lapsen seksuaalisuuteen voi kuulua esimerkiksi omaan kehoon tutustumista, koskettelua, uteliaisuutta sekä huolenpidon, lohdun ja mielihyvän kokemuksia. Lapsi tekee jatkuvasti havaintoja ympäristöstään, hän oppii arvoista, asenteista ja normeista läheisiltään, myös media tuo oman näkökulmansa. Tärkeää onkin, että lapsen kanssa keskustellaan seksuaalisuudesta avoimesti, mutta ikätaso huomioon ottaen. Lapselle voi puhua hänelle sopivin termein vaikkapa anatomiasta, kehon toiminnasta ja rakenteesta. Terve suhtautuminen ja arvostus omaa kehoa kohtaan on edellytys lapsen onnistuneeseen seksuaaliseen kehittymiseen. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019.)

Lapsen seksuaalinen käyttäytyminen saattaa olla vanhemmalle hyvinkin hämmentävää. Seksuaaliset leikit ja puheet ovat täysin normaalia seksuaalista kehitystä. Lapsen seksuaalisuus saattaa muodostua myös ongelmaksi, kun se on ahdistunutta ja pakonomaista käyttäytymistä. Lapsen epätavallinen seksuaalinen käyttäytyminen aiheuttaa huolta vanhemmissa, jolloin lastenneuvolan henkilökunta antaa neuvoa ja tukea lapsen turvalliseen seksuaaliseen kehitykseen. (Ryttyläinen & Valkama 2010.)

Tässä kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa perehdyttiin 0-6 vuotiaan lapsen seksuaalisuuden kehitykseen sekä siihen miten sitä pystytään tukemaan. Työhön on valittu ikävuodet 0-6, koska ne ovat seksuaalisen kehityksen kannalta merkittäviä, sillä seksuaalisuuden perusta muodostuu lapsena ja näinä ikävuosina koetut positiiviset tunteet ja kokemukset ovat edellytyksenä onnistuneeseen seksuaaliseen kehitykseen. (Ryttyläinen-Korhonen & Ala-Luhtala 2018.) Tarkoituksena on etsiä ja tuoda tietoa näiden ikävuosien

kehityksen vaiheista ja mahdollisuuksista tukea seksuaalista kehitystä. Opinnäytetyön toimeksiantajana on Turun ammattikorkeakoulu.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Lapsi

Lain mukaan jokainen alle 18-vuotias on lapsi. Lapselle kuuluu monia erilaisia oikeuksia turvallisen kasvun ja kehityksen tueksi. Lapsen oikeuksista on määritelty sopimus, joka kuuluu jokaiselle lapselle. Sopimuksen mukaan jokainen lapsi on rekisteröitävä heti syntymän jälkeen. Syntyneellä lapsella on oikeus nimeen ja kansalaisuuteen sekä oikeus tuntea vanhempansa ja kasvaa heidän kanssaan jos tämä vain on turvallisen kehityksen kannalta mahdollista. (Unicef 2019.)

Lähtökohtaisesti pyritään siihen, että lapsi elää vanhempiensa kanssa, mutta aina tämä ei ole mahdollista, esimerkiksi jos vanhemmat ovat kuolleet, sairastuneet tai sosiaalisesti huonossa asemassa, jolloin vanhemmilla ei ole mahdollisuutta taata lapselle tervettä ja turvallista kasvuympäristöä. Vanhemmistaan erossa asuvalla lapsella on oikeus tavata ja pitää säännöllisesti yhteyttä kumpaankin vanhempaansa, jos tämä vain on lapsen edun mukaista. Lapsen kasvaessa erossa perheestään valtio takaa lapselle erityistä suojelua ja tukea, tällöin kiinnitetään huomiota lapsen kasvatuksen jatkuvuuteen. Turvallinen kasvuympäristö ja luotettavan aikuisen huolenpito ovat edellytyksiä lapsen onnistuneeseen seksuaaliseen kehitykseen. (Unicef 2019.)

Lapsella on oikeus seksuaalisuuteen. Lapselle tulee taata riittävä elintaso hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta. Perusoikeuksiin kuuluu myös koulutus, sananvapaus, yksityisyys, uskonto ja sosiaaliturva. (Unicef 2019.)

2.2 Seksuaalisuus

Seksuaalisuus vaikuttaa läpi koko ihmisen elämän, mutta seksuaalisuus esiintyy eri ikäkausina eri tavalla. Jo lapsuudessa muodostuu seksuaalinen minäkuva, joka on perusta

koko elämän seksuaalisuudelle. Vanhempien sekä muiden läheisten varhaiset kosketukset ja rakkaus luovat pohjan seksuaalisuudelle ja lapsen itsetunnolle. (Ryttyläinen & Valkama 2010.)

Seksuaalisuus on laaja käsite, johon kuuluu seksuaalisen kehityksen lisäksi niin seksuaalinen suuntautuminen kuin oma identiteetti. Jokainen kokee seksuaalisuuden omalla tavalla, ja sitä voikin tuoda esiin monella tavalla, kuten omilla arvoilla.

Seksuaalisuus ei ole vain aikuisten ihmisten asia, vaan se ilmenee koko elämän ajan. Seksuaalisuus ei kuitenkaan ole samanlaista aikuisilla ja lapsilla. Lapsella käsitys muuttuu, mitä vanhemmaksi lapsi tulee. Alussa se voi olla kosketus, sen jälkeen se muuttuu mielihyvän tunteesta tunne-elämän tiloihin. (Väestöliitto 2019a.)

Lapsen normaaliin kehitykseen kuuluu seksuaalisuus, joka ilmenee kosketteluna ja leikkeinä. Lapsen seksuaalinen käytös on normaalia, kun lapsi tykkää siitä, eikä se ole pakonomaista tai väkivaltaista. Vanhemman tehtävänä on kertoa lapselle, missä ja milloin omaa seksuaalisuutta on soveliasta näyttää ja milloin ei. Vaikka lapsilla seksuaalisuus on joskus selvästi läsnä, näkevät aikuiset siitä vain osan. Useimmille lapsille tulee vaihe, jossa he tajuaavat seksuaalisuuden olevan henkilökohtainen asia, ja toteuttavat seksuaalisuuttaan omissa oloissaan. (HUS 2019.)

Ihmisen seksuaalisuuden perusta kehittyy lapsuudessa, ja ensimmäiset elinvuodet ovat tärkeitä seksuaalisuuden, itsetunnon, oman arvostuksen ja persoonallisuuden kannalta. 0-6 vuotiaan lapsen turvallinen kasvuympäristö ja huolenpito ovat edellytyksiä onnistuneeseen seksuaaliseen kehitykseen. (Ryttyläinen & Valkama 2010.)

2.3 Lapsen seksuaaliterveys

Seksuaaliterveys on osa ihmisen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kokonaisuutta. Seksuaaliterveys on iso osa ihmisen elämänlaatua. Seksuaaliterveyteen sisältyy kyky huolehtia ja nauttia itsestään ja kehostaan, halutessaan hakeutua seksuaaliseen kontaktiin, tuntea mielihyvää ja nautintoa läheisyydestä sekä aikuisiällä saada lapsia ja ottaa vastuuta parisuhteesta sekä vanhemmuudesta. (Cacciatore 2007.)

Seksuaaliterveys on osa-alueena laaja, siihen sisältyy psyykkinen, fyysinen ja sosiaalinen ulottuvuus. Psyykkinen ulottuvuus tarkoittaa kaikkea seksuaaliseen kehitykseen liittyvää, fyysinen ja sosiaalinen ulottuvuus taas kattaa kaiken sukupuolielimiin ja -elämään liittyvät seikat. Hyvään seksuaaliterveyteen kuuluu positiivinen ja kunnioittava asenne seksuaalisuuteen ja seksuaalisiin suhteisiin. Positiivinen asenne ja kokemukset mahdollistavat myös sen, että ihmisellä voi olla turvallisia ja nautinnollisia seksuaalisia kokemuksia. Hyvän seksuaaliterveyden saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi tulee kaikkien ihmisten seksuaalioikeuksia kunnioittaa ja suojella, laiminlyönteihin tulee aina puuttua. Seksiriskikäyttäytyminen eli vaaratilanteisiin hakeutuminen voi vahingoittaa pysyvästi ihmisen seksuaali- ja lisääntymisterveyttä sekä jättää pysyvät jäljet koko loppu elämäksi. Seksiriskikäyttäytymisestä vakavia esimerkkejä ovat esimerkiksi HIV-tartunta tai ehkäisyn laiminlyönti, josta seurauksena voi olla teinivanhemmuus. Riskikäyttäytymisen ehkäisemiseksi tulisi panostaa laadukkaaseen ja oikein suunnattuun terveystietoon ja -kasvatukseen. Laadukas terveystieteellinen kasvatustoiminta ehkäisee myös väärin olettamusten ja ennakkoluulojen syntymistä, joita leviää kavereiden ja median kautta. (Cacciatore 2007.)

Seksuaaliterveyskasvatusta on suurimmaksi osaksi vanhempien vastuulla varhaisessa lapsuudessa, mutta vanhemmat saavat tukea myös lastenneuvolasta. Myöhemmin tärkeänä tukena ja seksuaalikasvattajana toimii koulu. (Ryttläinen-Korhonen & Ala-Luhtala 2018.)

Lapsuuden seksuaaliterveys on suoraan yhteydessä aikuisuuden seksuaalisuuteen. Jokainen kehitysvaihe on merkittävä tulevaisuutta ajatellen. Lapsen seksuaalisessa kehityksessä pääosassa ovat läheisyyden, ihailun, kosketuksen ja hellyyden tarve sekä ihmissuhdetaitojen opettelu. Lapsi oppii tavallisesti uteliaisuuden ja leikin avulla. Lapsi myös seuraa ympäristöään tarkasti, ja hän oppii seksuaalisuuteen liittyvistä asenteista, arvoista ja normeista erityisesti lähipiirin ihmisten kautta seuraamalla heidän puheitaan ja käyttäytymistään. Lapsi rikastuttaa oppimistaan myös esimerkiksi mielikuvitusleikkien, tarinoiden ja kyselykausien avulla. Kehoon tutustuminen on lapselle mielenkiintoista ja jännittävää, hän etsii eri kehon osia ja oppii kyselemällä niiden käyttötarkoituksista ja toiminnoista. Samalla lapsi oppii huolehtimaan esimerkiksi hygieniasta, mikä auttaa kohti itsenäisempää elämää. Kehoon tutustumisen myötä lapsi oppii tutkimaan myös muiden ihmisten ulkonäköä ja erilaisuutta. Kehoon tutustumiseen ei saa kuulua häpäisyä, kipua tai väkivaltaa, sillä huonot kokemukset jättävät syvät jäljet omaan kehoon ja minäkuvaan ja saattavat haitata siten aikuisiän seksuaalisuutta. Oman arvontunnon,

seksuaalisen minäkuvan ja itsetunnon kehittyminen on liitettävissä kehon arvostukseen: miten siitä puhutaan ja miten sitä kohdellaan. Lapsi vaatii paljon ihailua, huomiota ja hellittelyä, jotta hänen arvostus omaa kehoaan kohtaan nousee. Arvostuksen myötä kasvaa myös halu hoitaa ja suojella omaa kehoa. Lapsi opettelee myös nautinnon ja mielihyvän kokemusten tavoittelua. Lohtua, turvaa ja nautintoa lapsi tavoittelee oman kehon lisäksi tutuista ja turvallisista ihmisistä, lemmikeistä ja leluista. Hyvän olon tavoitteluun ei saa kuulua häpeän tunnetta tai kokemuksia, sillä ne vaurioittavat kykyä nauttia seksuaalisuudesta. Vauriot parantuvat vaikeasti ja hitaasti tai eivät välttämättä ollenkaan. Lapsen normaaliin seksuaaliterveyteen kuuluu myös rakastamista ja ihastumista. Lapset vasta harjoittelevat rakkauden kokemuksia, ja rakkauden kohteena on tyypillisesti lähipiirin aikuiset ja idolit, esimerkiksi julkisuuden henkilöt, joiden kanssa ei voi syntyä romanttisia tunteita. Lapselle rakkauden tunteet merkitsevät erityistä ystävyyssuhdetta. (Cacciatore 2007.)

2.4 Lapsen seksuaaliset oikeudet

Lapsen tärkeimpänä seksuaalisena oikeutena voi pitää oikeutta kehittyä omassa tahdissa häiritsemättä. Lasta tulee tukea omanlaiseen seksuaalisuuteen tilaa antaen. Lapsella, kuten jokaisella ihmisellä on oikeus tuntea olevansa hyvä ja arvokas sellaisena kuin hän on. Seksuaalisuus on hyvin monimuotoista, ja jokaisella ihmisellä on oikeus toteuttaa sitä omalla tavallaan lain sallimissa rajoissa. Seksuaalista häirintää tulisi ennaltaehkäistä. Jos seksuaalista häirintää ilmenee, se tulisi estää mahdollisimman pian. (Väestöliitto 2019b.)

Jokaisella on oikeus tasa-arvoon. Seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kuuluu oikeus nauttia itsestään, kehostaan ja kehityksestään tasa-arvoisesti. Lapsella tulee olla täysi oikeus kasvaa myös homoseksuaalisuuteen ilman ulkopuolista syyllistämistä tai syrjimistä. Vanhemmat ovat lapselle usein lähimpiä ihmisiä, jolloin heidän taholtaan tuleva syyllistys tai painostus ovat painoarvoltaan lapselle raskaimpia. (Cacciatore 2007.)

R. Cacciatore on teoksessaan ”Huomenna pannaan pussauskoppiin – opas vanhemmille” maininnut lapsen seksuaalisista oikeuksista esimerkiksi seuraavia:

“Lapsella on oikeus:

- Saada iänmukaista tietoa ja kysymyksiinsä oikeita vastauksia

- Saada lämpimiä, turvallisia ja pysyviä ihmissuhteita
- Saada yksityisyyttä ja omaa rauhaa leikkiä iänmukaisia leikkejä ja tutkia omaa kehoaan
- Saada arvostusta omalle sukupuolelleen ja kokemukselleen sukupuolestaan
- Saada arvostusta omalle vapaasti ilmaistulle seksuaalisen identiteetin etsinnälle
- Elää lapsiystävällisessä, pornovapaassa ympäristössä
- Olla suojattu niin, ettei joudu mukaan ikätasoa vastaamattomaan toimintaan
- Saada viettää aikaa ikätovereiden kanssa, jotta voi leikkiä, tutkia, oppia, kokea erilaisuutta ja samanlaisuutta ja oppia taitoja
- Turvalliseen ja riittävään huolenpitoon, hoivaan ja vanhemmuuteen
- Tulla suojatuksi seksuaaliselta hyväksikäytöltä ja loukkauksilta
- Saada ikään ja yksilölliseen tarpeeseen sopivia seksuaaliterveyspalveluja”
(Cacciatore 2007.)

2.5 Lapsen seksuaalikasvatus

Seksuaalikasvatuksen tarkoituksena on auttaa lasta kasvamaan ihmisenä sekä opettaa käytänteitä, joita pidetään yleisesti ottaen hyvinä tapoina. Tavoitteena on, että lapsi oppii kehon seksuaalista toimintaa. Seksuaalikasvatuksen tarkoituksena on myös opettaa kunnioittamaan toista ihmistä ja tämän oikeuksia. (Ryttyläinen & Valkama 2010.)

Vanhemmat saattavat kokea seksuaalikasvatuksen haastavaksi, sillä harva vanhempi kokee saaneensa itse oikeaan aikaan seksuaalikasvatusta. Todellisuudessa seksuaalikasvatukselle ei ole oikeaa aikaa, sillä lapset kysyvät ja pohtivat jatkuvasti, joten oikeaa ja kehittäväää tietoa tulisi olla saatavilla silloin, kun lapsi sitä tarvitsee. Suurin osa seksuaalikasvatuksesta toteutuu kuin huomaamatta normaalissa arjessa osana kokonaisvaltaista kehitystä. Oikeanlaista mallia seksuaalikasvatukseen ei ole. Lapsi ottaa mallia aikuisten sukupuolirooleista, käyttäytymisestä, arvoista ja asenteista, joten jokainen aikuinen on tietyllä tavalla seksuaalikasvattaja omalla esimerkillään. (Cacciatore 2007.)

Lapsi on luonnostaan utelias ja oppii kysymällä. Vanhemmille tulee usein vastaan hankalia kysymyksiä, kuten: “Mistä vauvat tulevat?” tai “Mikä tuo on sinun jalkojesi välissä?”. Kysymykset saattavat tuntua hämmentäviltä ja niihin on vaikea vastata. On tärkeää, ettei

lapsen kysymyksiä ohiteta, vähätellä tai paheksuta, koska silloin lapselle syntyy mieli-kuva ettei aiheesta saa puhua. Seksuaalisuudesta tulisi kertoa aina myönteiseen sä-vyyn. Lapsen kysymyksiin tulee vastata yksinkertaisesti ja selkeästi ikätaso huomioon ottaen. Totuudenmukainen vastaus on tärkeää: on parempi kertoa lapselle vauvojen syntyvän vauvansiemenestä kuin että haikara toisi ne. (Väestöliitto 2019c.)

Koulun seksuaalikasvatus tulisi olla laajaa, mutta laadukasta. Jokainen opetusalue on vaativa, mutta seksuaalivalistus on vaativa opetuksen alue myös arkaluontoisuutensa vuoksi. Aihe saattaa olla hämmentävä ja nolostuttava sekä opettajan että opetettavan mielestä. Opettajilla on kuitenkin mahdollisuus toimia neutraalin tiedon jakajana. Kou-lussa tulisi käsitellä aihetta laajasti, ja siihen kuuluu kaikki seksuaalisuuteen liittyvät asiat aina kehosta itsemääräämisoikeuden kautta ehkäisyyn. Nykyajan mediakeskeisessä maailmassa tulee ottaa huomioon myös median luomat harhakuvat sekä porno. (Cac-ciatore 2007.)

2.6 Lastenneuvola

Lastenneuvolassa seurataan lapsen kehitystä, niin fyysistä, psyykkistä kuin sosiaalista-kin. Lastenneuvola on alle kouluikäisten lasten terveyden edistämistä varten, siellä myös seurataan lapsen hyvinvointia. Lastenneuvola on myös paikka, jossa vanhemmat saavat tarvittaessa apua kasvattamisessa ja huolenpidossa. Siellä pyritään aikaisessa vai-heessa reagoimaan, jos lapsen kehityksessä on jotain huolenaihetta ja ohjata vanhem-mat oikean avun piiriin. (THL 2019.)

Neurolakäynteihin kuuluu säännöllisin väliajoin terveystarkastuksia, joita on yhteensä viisitoista kappaletta. Niistä kolme on laajoja terveystarkastuksia, johon myös lääkäri osallistuu. Päivähoito antaa myös vanhempien suostumuksella oman arvionsa kehityk-sestä. Neurolakäyntien terveystarkastuksien yhteydessä käydään aina läpi, jos vanhem-milla on tullut jotain murhetta lapsen käytöksestä tai kehityksestä. Terveysneuvonnalla pyritään kehittämään lapsen ja aikuisen vuorovaikutusta, lapsen kehitystä ja kasvatusta. (THL 2019.)

Lastenneuvolan laajoissa terveystarkastuksissa keskitytään kasvun ja kehityksen li-säksi lapsen seksuaaliterveyteen ja sen kehittymiseen. (Hakulinen-Virtanen ym. 2012.)

Lastenneuvola järjestää laajan terveystarkastuksen, kun lapsi on 4 kuukauden, 18 kuukauden ja 4 vuoden ikäinen. Laaja terveystarkastus järjestetään myös, jos herää tarve selvittää lapsen/perheen hyvinvointia tai kehitystä tarkemmin. Lääkäri tutkii lapsen vähintään viisi kertaa kouluikään mennessä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004.)

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää lapsen seksuaalinen kehittyminen ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Tavoitteena on lisätä tietoa 0-6 vuotiaan lapsen seksuaalisen kehityksen vaiheista, jotta lapsen seksuaalista kehitystä voidaan tukea.

Työssä vastauksia etsitään seuraaviin kysymyksiin

1. Miten fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen kehitys vaikuttavat lapsen seksuaaliseen kehitykseen?
2. Miten lapsen seksuaalista kehitystä voidaan tukea?

4 OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄ

Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, jonka toimeksiantajana oli Turun Ammattikorkeakoulu. Kirjallisuuskatsauksen avulla kartoitetaan aihepiirin kokonaisuutta: millaista tutkimustietoa aiheesta on olemassa, mistä näkökulmista sitä on tutkittu ja millä menetelmillä. (Hirsijärvi ym. 2009.)

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus kertoo tai kuvaa aiheeseen liittyvää aiempaa tutkimusta. Se on yksi yleisimmin käytetyistä kirjallisuuskatsauksien muodoista. Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta voidaan pitää melko vapaamuotoisena: se on yleiskatsaus ilman tarkkoja sääntöjä. Käytetyt aineistot ovat yleensä laajoja ja niitä voi valikoida monipuolisesti. Tutkittavaa aihetta pystyy myös kuvaamaan laaja-alaisesti. (Salminen 2011.)

Lähteinä on käytetty sähköisten tietokantojen julkaisuja ja tutkimuksia. Tietokantoina on käytetty Cinahlia, Pubmediä sekä Google Scholaria. Lisäksi on käytetty kirjallisuutta sekä eri organisaatioiden julkaisuja, kuten WHO, Unicef, Sosiaali- ja Terveysministeriö sekä Duodecim.. Lähteissä on pyritty käyttämään mahdollisimman päivitettyä ja ajantaisinta tietoa. Verkkolähteissä ei ole käytetty vuodesta 2003 vanhempia artikkeleita, kirjallisuudessa aikarajaus on hieman laajempi. Tietoa on haettu yhteensä kolmesta eri lähteestä, joihin sisältyy tutkimuksia, artikkeleita sekä kirjallisuutta. Työn lopussa tiedonhakupöytäkirja (liite 1), sekä tutkimustaulukko (liite 2).

Lähdemateriaalit ovat sekä suomen- että englanninkielistä. Hakusanoina on käytetty lapsen seksuaalisuus, lapsen kehitys, normaali kehitys, child sexual development, child sexuality, lastenneuvola, lapsen seksuaaliterveys.

5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

5.1 Fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kehityksen vaikutus lapsen seksuaaliseen kehitykseen

Ihminen on luonnostaan seksuaalinen olento. Seksuaalisuuden kehittyminen alkaa jo sikiössä, silloin kun lapselle määrittyy sukupuoli. Sukupuoli on vain yksi osa lapsen seksuaalista kehitystä, suurimmat tekijät ovat biologinen perimä, kasvuympäristö ja kokemukset. Vanhempien omilla lapsuuden muistoilla on merkitystä sille, miten he suhtautuvat uuden tulokkaan odotukseen ja syntymään. Aikuisen seksuaalisuuden perusta muotoutuu jo lapsena. (Ryttyläinen & Valkama 2010.)

Lapsuuden kokemukset ovat merkittäviä, kun ihminen aikuistuu ja muistot palautuvat tiedostamatta mieleen elämän eri vaiheissa. Kokemukset saavat usein uuden merkityksen ja erilaista ulottuvuutta, kun niitä pohtii aikuisena. Täten kasvuvuodet ovat merkityksellisiä seksuaalisuuden rakentamisen kannalta. Lapsen saama läheisyys luo turvaa ja luottamusta sekä rakentaa positiivista kehonkuvaa. Lapsi saa huolenpidosta lohtua ja mielihyvän kokemuksia. Ne ovat tärkeitä lapsen itsetunnon ja oman arvostuksen kehittymiselle. Itsetunto ja omanarvontunne ovat taas edellytyksiä hyvälle seksuaaliselle kehittämiselle. (Ryttyläinen & Valkama 2010.)

Lapsen seksuaalisuus ei ole verrattavissa nuoren tai aikuisen seksuaalisuuteen. Aikuisen seksuaalisuudeksi koetaan usein parisuhde, eroottisuus ja suvun jatkaminen. Lapsen seksuaalisuus on lähinnä uuden oppimista ja ihmettelyä, omaan kehoon tutustumista ja läheisyyden opettelua. Huolenpidon, lohdun sekä mielihyvän kokemukset ovat lapselle merkittäviä. Lapsen seksuaalisuudelle on tyypillistä uteliaisuus, avoin estottomuus ja suorasukaisuus. (Ryttyläinen & Valkama 2010.)

5.1.1 Imeväisikäisen seksuaalinen kehitys

Imeväisikäisen seksuaalinen kehitys perustuu kokemukseen. Vauva ei pysty pitämään itse itsestään huolta, joten hän on riippuvainen toisen ihmisen hoivasta. Vanhemmat tulkitsevat parhaiten vauvan eleet ja tarpeet. Kun vanhemmat vastaavat vauvan tarpeisiin,

muodostuu luottamusside, joka on vauvan elämälle perusta. Vauva aistii vanhempien mielentilaa sekä sitä, onko suhde hyväksyvää ja molemminpuolista vai torjuvaa ja väkinäistä. (Ryttyläinen & Valkama 2010.)

Kokemuksista ja muistoista vauva muodostaa perustan minäkäsitykselle ja omanarvontunnon. Kun varhaisen lapsuuden vuorovaikutussuhteet ovat onnistuneita ja lapsi on saanut osakseen huolenpitoa ja rakkautta, vauvalle syntyy turvallinen olo, jonka pohjalta onnistunut kehitys alkaa. Positiiviset kokemukset ihmissuhteista mahdollistavat myöhemmässä elämässä luottamuksen toisiin ihmisiin sekä mahdollistaa olla toisen lähellä ja nauttia siitä. (Haapanen & Markkanen-Leppänen 2013.)

Lapsen 16 ensimmäistä kuukautta on nimetty oraaliseksi vaiheeksi. Tällöin lapsi pyrkii tunnustelemaan ja oppimaan ympäristöään imemällä ja maistamalla. Suuhun liittyvät hyvinolon tunteet säilyvät läpi aikuisuuden myös seksuaalisuuteen liittyen. (Ryttyläinen & Valkama 2010.) Vauva myös liittyy kokemuksiinsa vahvasti toisiinsa, maidon imemisen lapsi liittyy hyvinolontunteen kylläisyydestä, äidin lämpimästä sylistä ja kosketuksesta. (Haapanen & Markkanen-Leppänen 2013.)

Vauvan psyykinen kehitys alkaa jo ennen sosiaalisia suhteita. Vuorovaikutus muiden kanssa rajoittuu aluksi katsekontakteihin, mutta tällöin luodaan perusedellytykset kiintymyssuhteelle. Vauva ilmaisee 2-3 kuukauden iässä hyvinolontunnetta ja läheisyyttä hymyllä ja jokeltelulla. (Keltikangas-Järvinen 2010.)

Kahden kuukauden iässä vauva luo kiintymyssuhteen. Kiintymyssuhde syntyy, kun vauva saa useita havaintoja samasta ihmisestä, joka tulee auttamaan sekä lohduttamaan häntä. Hänelle tulee turvallinen olo tästä ihmisestä, siksi hän rakentaa tähän ihmiseen kiintymyssuhteen. Kun lapsella on mielikuva hoitajasta, hän pystyy olla erossa hoitajastaan mielikuvien avulla. Kiintymyssuhde luodaan normaalisti vanhempiin. (Keltikangas-Järvinen 2010.) Kun kiintymyssuhde on normaali, vauva kokee tulevansa hyväksytyksi ja rakastetuksi juuri sellaisena kuin hän on. Lapsena muodostettu kiintymyssuhteella on iso vaikutus seksuaalisuuteen myös aikuisena, se luo perustan omille aikuisuuden parisuhteille sekä vanhemmuudelle. (Bildjuschkin 2015.)

Olennaisena osana lapsen kehitykseen kuuluu vierastaminen, joka näkyy selkeiten 8-9 kuukauden iässä. Vieras ihminen tuo lapselle tunteen, että äiti hylkää hänet. Tämän vaiheen väitetään olevan psyykkisesti raskain vaihe lapselle, sillä hän ei vielä ymmärrä

asiaa eikä pysty käsittelemään sitä. Päiväkodissa tai vierailta ollessaan lapsi saattaa usein kysellä äidin perään. Äiti muodostuu tässä vaiheessa lapselle niin sanotuksi turvallisuuden tankkukseksi, jolla hän takaa oman turvallisuuden tunteensa äidin kautta. (Keltikangas-Järvinen 2010.) Onnistunut ja turvallinen äitisuhde tuo ilon yhdessäoloon muidenkin kanssa. Turvallisesti kiintynyt lapsi osaa jo imeväisikäisenä näyttää tunteitaan avoimesti ja ottaa lohdutusta vastaan. Imeväisiän loppupuoliskolla lapsi etsii ja harjoittelee tunneviestien hakemista vanhemmiltaan. (Haapanen & Markkanen-Leppänen 2013.)

Lapselle tulee ensimmäisen ikävuoden lopulla vaihe, jolloin tulee voimakas harjoittelun vaihe. Lapsi haluaa kokea ihailua, sekä paljon kehumista. Lapsi tarvitsee kokemuksen, että hän on maailman taitavin. Tähän pohjautuu lapsen itsetunto. (Keltikangas-Järvinen 2010.)

5.1.2 Taaperoikäisen seksuaalinen kehitys

1,5 - 3-vuotiaan kehitysvaihetta kutsutaan anaalivaiheeksi. Tässä kehitysvaiheessa lapsi oppii paljon omasta kehostaan ja sen hallitsemisesta. Taapero oppii myös tunteiden käsittelyä: hän voi kokea sekä rakkautta että vihaa samaa henkilöä kohtaan. Hän kuitenkin ymmärtää, että vanhempi on hänelle rakas siitä huolimatta, vaikka olisikin tälle hetkellisesti vihainen. Hyvät kokemukset vahvistavat hänen itsenäisyyttään, joskin tulee oppia, että myös pettymykset kuuluvat elämään. Tässä kehitysvaiheessa taapero tiedostaa oman sukupuolensa ja tulee tietoiseksi itsestään ja kehostaan. Kun lapsi oppii tuntemaan itseään, hänelle muodostuu identiteetti. (Ryttyläinen & Valkama 2010.)

Kun lapsen identiteetti kehittyy, ja hän ymmärtää olevansa erinäinen ihminen, hän oppii siinä samalla myös erään tärkeimmistä sosiaalisista taidoista. Hänelle tulee kyky tehdä kompromisseja. Hän ymmärtää, ettei voi saada kaikkea heti, vaan mielihyväperiaate väistyy ja lapsi oppii odottamaan tarpeen tyydytystä. Kyky kompromisseihin syntyy, kun lapsi ymmärtää luopua omista itsekkäistä vaatimuksista, kun voi saada jotain parempaa tilalle. Kompromissien teko ei kuitenkaan tule itsestään, vaan siihen oppimiseen tarvitaan vanhempien asettamia rajoja, jotka ovat johdonmukaisia ja lapsen kehitystasoa vastaavia. (Keltikangas-Järvinen 2010.)

Lapsi rakastaa huomiota ja esillä olemista. Lapsen on tärkeää saada paljon ihailua ja kehuja, jotta lapsen identiteetti ja itsetunto vahvistuu. Läheisyydellä, huolenpidolla ja arvostamalla sekä lasta että tämän kehoa mahdollistetaan lapsen kehittyminen seksuaalisesti eheäksi yksilöksi. Kun lapsella on hyvät kokemukset seksuaalisesta kehittymisestä, hänen on helppo myöhemmässäkin elämänvaiheessa olla lähellä toista ihmistä ja nauttia omasta kehosta. (Ryttyläinen & Valkama 2010.)

Lapsi oppii ymmärtämään omaa kehoaan ja sen monimuotoisuutta. Keho sekä sen toiminnot ja tuotokset ovat lapselle uutta ja ihmeellistä. Noin 1.5 vuoden iässä lapsi ymmärtää, että on olemassa tyttöjä ja poikia, joilla on erilaiset kehot. Kaksivuotiaana lapsi ymmärtää kumpaa sukupuolta hän itse on. On normaalia, että lapsi vertailee sukuelimiään vanhempien vastaaviin. Sukupuolielimien perusteella lapsi samaistuu joko äitiin tai isään, ja näin hänelle muodostuu mielikuva oman sukupuolensa ominaispiirteistä ja tehtävistä. Tyttöille tulee tarve hoitaa nukkeja ja pojat rupeavat korjaamaan autoja. Sukupuoliroolien työstäminen ja omaksuminen on olennainen osa seksuaalista kehitystä. Sukupuoliroolien tarkoituksena on rakentaa lapsen minäkuvaa ja auttaa hahmottamaan maailmaa. Sukupuoliroolit perustuvat stereotyyppioihin, eikä ole missään tapauksessa väärin, jos poika leikkiikin kotia ja tyttö autoilla. Yksilöiden erot ovat valtavat, poikana tai tyttöinä olemista ei voi eikä saa normittaa, jokainen lapsi on erityinen ja erilainen kuin kukaan muu. (Ryttyläinen & Valkama 2010, Cacciatore 2007.)

Anaalivaiheeseen kuuluu olennaisesti uteliaisuus ja itsensä tutkiminen. Sukupuolielimiä ja kehoa tutkitaan tarkkaan, normaalia on myös niiden esittelemine muille. Tyypillistä on myös itsensä tarkoituksenmukainen koskettelu, koska se tuottaa lapselle mielihyvää. (Bildjuschkin 2015.) Anaalivaiheen uteliaisuus kehon tutustumiseen myötä myötä kehon tuotokset kiinnostavat lasta. Pissa-, kakka- ja pierujutut ovat lapsille erityisen mielenkiintoisia. Alapää-asioista kiinnostuminen on normaalia eikä siinä ole mitään pahaa tai hävettävää. Lapset saattavat leikkiä seksuaalissävyytteisiä leikkejä tai tutkia elimiään peilin avulla, mikä on tervettä ja hyväksyttävää. (Cacciatore 2007.) Kolmen vuoden iässä lapsi kiinnostuu kehojen erilaisuudesta, tämä on vaihe, jolloin lapsi haluaa puhua vanhempien kanssa sukupuolien välisistä eroista. (Kurtuneu ym. 2015)

Lapsen on kuitenkin vanhempien opastuksella hyvä tiedostaa kehon yksityisyys, jotta ymmärretään, missä on soveliaista kosketella itseään ja missä ei. Lapsen on myös hyvä

tiedostaa oikeutensa koskemattomuuteen, sekä opetella kunnioittamaan muiden kehoa ja sen yksityisyyttä. (Bildjuschkin 2015.)

5.1.3 Leikki-ikäisen seksuaalinen kehitys

Oidipaalisessa kehitysvaiheessa leikki-ikäisen lapsen minäkuva kehittyy, seksuaalisuus vahvistuu ja mielihyvää sekä tyydytystä haetaan nyt myös toisilta ihmisiltä. Tässä kehitysvaiheessa lasta alkaa kiinnostaa yhä enemmän seksuaalisuus. Leikki-ikäinen kiinnittää huomion vanhempiansa seksuaalisuuteen, vaikka hän ei vielä ymmärrä aikuisen seksuaalisuutta ja siihen liittyviä tarpeita ja haluja. Lapsi tutustuu omaan ja muiden kehoon leikin yhteydessä. Seksuaalinen leikki tarkoittaa yleensä koti- tai lääkärileikkejä. Aluksi lapset leikkivät näitä leikkejä avoimesti, mutta myöhemmin salassa, kun he oppivat, ettei julkinen alastomuus ole hyväksyttyä. Lapsen seksuaalissävytteiset leikit, lorut ja piirustukset tulee hyväksyä ja ottaa vastaan avoimesti, vaikka ne saattavatkin hämentää vanhempaa. Lastenneuvola tukee vanhempia lapsen seksuaalisessa kehityksessä ja antaa vastauksia mieltä askarruttaviin kysymyksiin. (Ryttyläinen & Valkama 2010.)

Leikki-ikäisen seksuaalikehitykseen kuuluu uteliaisuus ja estottomuus. Seksuaalissävytteiset leikit tulevat yhä yleisimmiksi. Ne ovat kehityksen kannalta normaaleja, mutta pakonomainen ja ahdistunut käyttäytyminen on huolestuttavaa, ja tällöin kannattaa ottaa yhteyttä lastenneuvolaan tilanteen ratkaisemiseksi. Lapsen tulisi tietää, että hänellä on oikeus määrätä, kuka häneen saa koskea ja miten. (Cacciatore 2007.)

Leikki-ikäisellä lapsella seksuaalista käytöstä on havaittavissa enemmän kotona kuin päivähoitossa. (Larsson & Svedin 2002)

Leikki-ikäisen kehitysvaiheeseen kuuluu myös "rakastuminen". Lapsen rakastumiseen ei kuitenkaan liity romanttisia tunteita, vaan he yksinkertaisesti pitävät jostakusta ihmisestä erityisen paljon. Rakastuminen tuo lapselle mielihyvää, kun hän saa tykätä jostain ja joku tykkää hänestä. Ensimmäinen ihastuksen kohde on usein pojilla oma äiti, sekä tyttöillä oma isä. Lapsi valitsee itselleen turvallisen aikuisen, jota hän myös pitää ihailtavana. Lapsen ihastumisella tavoitellaan rakkauden tunnetta, ei rakkaussuhdetta. Myös kaverit "lajitellaan" tykkäämisjärjestykseen. Lapset näyttävät tunteitaan avoimesti, toiset

halailivat ja pussailevat keskenään - niin kuin vanhemmat ovat tehneet heille itselleen. Lapsen on kuitenkin tärkeää ymmärtää, että kaikki eivät pidä pussailusta ja halailusta. Tähän lapsen on opittava kysymään toiselta lupa. Tässä korostuu ajatus, että keho on jokaisen oma, eikä toista voi pakottaa mihinkään. (Bildjuschkin 2015.)

Lapsen tunteet ja tapa osoittaa niitä ovat suorasukaisia ja rehellisiä. Lapsen rakkauden kohde saattaa olla kuka tai mikä tahansa. Tavallisesti lelut ja lemmikit saavat suuria rakkaudenosoituksia lapsilta. Päiväkotikaverit saattavat olla myös ihastuksen kohteita, ja rakkautta osoitetaan esimerkiksi halaillemalla tai leikkimällä pusuhippaa. Ihastuksen myötä lapsi saa mielenkiintoa ja jännitystä elämäänsä sekä opettelee ihmissuhdetaitoja. Kun lapsen ihastuksen kohteet vaihtuvat, hän opettelee uusia ihmissuhdetaitoja. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019.)

Tärkeät vuodet minäkuvan muotoutumisen kannalta ovat neljästä kuuteen. Lapsuudessa muodostunut minäkuva heijastuu loppuelämän ajan, niin persoonassa, seksuaalisuudessa kuin arvoissakin. Terve minäkuva on itsetunnon perusta. (Keltikangas-Järvinen 2010.)

Oidipaallinen vaihe päättyy n. kuuden ikävuoden jälkeen. Kehitysvaihe on erittäin merkityksellinen myöhempiä elämän vaiheita silmällä pitäen: voimakas syyllisyydentunto ja häpeä jäävät herkästi yksilön luonteenpiirteeksi epäonnistuneesta kehitysvaiheesta. Onnistuneella vaiheen läpikäymisellä on suuri merkitys ehjän minäkuvan ja itsetunnon kehittymiselle. Lapsi kasvaa seksuaalisesti ehjäksi ihmiseksi sekä hänen on helppo olla lähellä toista ihmistä ja nauttia omasta kehostaan, kun hän saa kehuja, arvostusta, kosketuksia ja hellyyttä. (Ryttyläinen & Valkama 2010.)

5.2 Lapsen seksuaalisen kehityksen tukeminen

Länsimaisen kulttuurin katukuva on täynnä seksuaalisuutta: lehtipisteen seksilehdet, porno, televisiosarjan pikkutuhmat kohtaukset. Tietoyhteiskunta on luonut massiivisen median ja tietotulvan, joka lisääntyy jatkuvasti. Lasta ei pysty tältä tietotulvalta kokonaan estämään, mutta esimerkiksi tietokonepelien ja tv-sarjojen ikärajasuosituksia tulisi noudattaa. Yhä nuoremmat ovat markkinoinnin kohteina ja valitettavan usein keskitytään

rahankiilto silmissä myymään mahdollisimman paljon eikä ajatella lasten suojelua. Mainoksissa esiintyy yhä enemmän seksuaalisuutta ja ulkonäkökeskeisyyttä, joista lapsille syntyy vääristynyt kuva. Lapsi ei kykene erottamaan mainosta tosielämästä tai ymmärrä mainonnan tarkoitusta. Lapset saavat vääristynyttä tietoa useimmiten myös kavereilta. Ennen mediaa huhupuheet ja vääristynyt tieto kulkeutuivat lapselle esimerkiksi juorujen ja satujen muodossa. (Cacciatore 2007.)

Viime vuosien aikana lasten median käyttö on muuttunut: internet ja mobiililaitteet ovat nousseet osaksi normaalia arkea. Digitaalinen mediakulttuuri tuo mukanaan omat riskinsä, sillä internetin seksuaalinen sisältö ja pornografia ovat riski lapsen kasvulle ja seksuaaliselle kehitykselle. Lapset tarvitsevat rakentavaa keskustelua ja aikuisen tukea, jotta he pystyvät käsittelemään internetissä esiintyvää seksuaalisuutta. Kieltäminen ja varoittelu eivät ole riittävää media- ja seksuaalikasvatusta. (Bildjuschkin 2015.)

Median vaikutus lapsiin on kiinnostava aihe. Tutkimustietoa seksuaalisen sisällön tai pornografian vaikutuksesta lapsiin on eettisistä syistä vähän. Alaikäisten seksuaalisuus on edelleen tabu, ja moraalinen sekä lainsäädännölliset seikat ovat esteenä aiheen tutkimiselle. On yksilöllistä, miten media vaikuttaa ihmiseen. Tämän hetken käsityksen mukaan median vaikutukset korostuvat lapsessa erityisesti silloin, kun kasvuympäristön muutkin mallit ovat yhteneväisiä median kanssa. Osa lapsista on persoonallisuuden ja tulkintataitojen vuoksi herkempiä altistumaan median vaikutuksille. Jos persoonallisten ominaisuuksien lisäksi kasvuympäristö vahvistaa median sanomaa, vaikutukset korostuvat voimakkaammin. (Bildjuschkin 2015.)

Median vaikutuksista on syntynyt paljon yleistä huolta ja keskustelua, ja yleensä aiheesta tehdyt tutkimuksetkin keskittyvät kielteisiin ja negatiivisiin vaikutuksiin. Monipuoliset mediataidot saattavat kuitenkin myös edistää seksuaaliterveyttä. Mediataitoihin kuuluvat taito tulkita, arvioida ja suodattaa sisältöä. Hyvä medialukutaito on nykypäivänä merkittävä taito, jota tarvitsevat kaikki kansalaiset. Medialukutaito antaa mahdollisuudet ymmärtää ja suhtautua kriittisesti maailmaan, jossa elämme. Yksilön kykyyn tulkita median sisältöjä vaikuttavat monet asiat mm. tunne-elämä, sosiaaliset taidot, kognitiivinen kehitystaso, kokemukset, kasvatusta sekä maailmankuva (Bildjuschkin 2015.).

Näiden seikkojen vuoksi lapsen kyky käsitellä median sisältöjä on heikompi kuin aikuisen. Lapsen osaamistaso myös kehittyy yksilöllistä tahtia, jonkun lapsen tekniset taidot

voivat olla jo erittäin hyvät, kun taas kognitiiviset ja sosiaaliset taidot kehittyvät hitaammin. Lapset ovat yksilöitä, joiden kehitys ja osaamistaidot kulkevat omassa tahdissaan. Median käyttö saattaa olla sekä positiivista että negatiivista lapsen seksuaalisen kehittymisen kannalta, joten aiheesta tulisi keskustella lapsen kanssa rakentavasti, ja kertoa hänelle asiallisesti median riskit, vääristymät, mutta myös mahdollisuudet. (Bildjuschkin 2015.)

Seksuaalikasvatus on koko elämän prosessi, mutta suurin vaikutus sillä on lapsuudessa. (WHO 2010) Vanhemman seksuaalinen kasvatus lapselle koostuu hänen omista arvoistaan, asenteista sekä tiedosta. Arvot ovat niitä, joita vanhempi itse pitää tärkeänä. Asenteet muodostuvat omasta ajatusmaailmasta. Vanhemman onkin tärkeää ajatella omaa arvomaailmaansa sekä asenteitaan, koska ne heijastuvat sekä tietoisesti että tiedostamattomasti vanhemmalta lapselle. Arvomaailma sekä asenteet rakentuvat myös omien kokemusten, sekä ympäristön ja kulttuurin pohjalta. (Bildjuschkin 2015.)

Seksuaalikasvatuksen tarkoituksena on auttaa lasta kasvamaan ihmisenä. Vanhempi opettaa lapselle tapoja, jotka ovat yleisesti hyväksyttäviä sekä toivottuja. Seksuaalikasvatuksen tulee perustua seksuaalioikeuksiin, itsemääräämisoikeuteen sekä sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Asiat eivät ole kerralla opetettävissä, vaan niitä opetellaan askel kerrallaan, jolloin lapsi luo uutta oppimaansa jo vanhan opitun päälle. (Bildjuschkin 2015; WHO 2010.)

Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on, että lapsi oppii seksuaalisuuden eri ulottuvuuksia, tuntee oman kehonsa sekä ymmärtää seksuaalioikeuksien tärkeyden. (Bildjuschkin 2015.) Seksuaalikasvatuksella pyritään siihen, että lapsi kunnioittaa sukupuolieroja, sekä ymmärtää seksuaalisuuden moninaisuuden. Opetetaan lapselle, että tunteita kuuluu ja pitää ilmaista, sekä autetaan lasta löytämään oma seksuaali-identiteettinsä sekä sukupuoliroolinsa. (WHO 2010.)

Vauva-aikana vauva on täysin riippuvainen vanhemmistaan, jolloin hän oppii vanhemmiltaan ensimmäiset asiat seksuaalisuudesta. Vauva muodostaa käsityksen kehostaan, läheisyydestä sekä kontaktin merkityksestä siltä pohjalta, jolta vanhemmat häntä hoitavat. Sylittely ja keinuttelu rauhoittavat, lempeä juttelu, katsekontaktit ja kosketukset kertovat hänen olevan arvokas. Hyviä esimerkkejä seksuaaliterveyden tukemisesta ovat vauvahieronta ja vauvatanssi. (Kontula & Lottes 2000.)

Leikki-ikäisen kanssa seksuaalisuudesta puhuminen on ajankohtaista. Lapselle on hyvä nimetä hänen alapäänsä osat, sekä kertoa mikä on niiden tehtävä. Asia kerrotaan kuitenkin lapsen tasoisesti, ikä huomioon ottaen. Kun lapselle puhutaan seksuaalisuudesta jo leikki-ikäisenä, on hänen murrosiässä helpompi suhtautua seksuaalisuuteen luonnollisesti. (Kontula & Lottes 2000.)

WHO on seksuaalikasvatuksen standardeissa määrittänyt, mitä lapselle tulisi kertoa, opettaa sekä auttaa missäkin ikävaiheessa. Asioita opetetaan pikkuhiljaa ja jatketaan tietoa aina jo opitun päälle. WHO:n standardeissa käsitellään niin ihmiskehoa, seksuaalisuutta, kuin tunteitakin. Jokaiselle ikävuodelle ei ole omia standardeja, mitä milloinkin tulisi oppia, vaan ne on jaettu eri ikäryhmiin. Tässä käsittelemme sekä 0-4 vuotiaan että 4-6 vuotiaan seksuaaliset tavoitteet. (WHO 2010.)

Neljään ikävuoteen mennessä lapselle tulisi opettaa ruumiinosista sekä niiden erilaisista tehtävistä. Sukupuolten väliset erot ja oman hygienian huolehtimisen opettelu kuuluvat myös neljän vuoden ikään mennessä opetettaviksi. Seksuaalisuudesta opetetaan omasta kehosta sekä oman kehon tutkimisesta. Lapsi opettelee mikä tuntuu hyvälle ja mikä ei sekä ilmaisemaan myös näitä asioita. Lapselle kerrotaan, että fyysisestä läheisyydestä nauttiminen on normaalia ja se kuuluu jokaiselle. Vanhempien tulisi myös painottaa, että jos joku ei tunnu hyvältä, siihen ei tulisi suostua ja aina on lupa sanoa ei. Vanhemman velvollisuus on huolehtia lapsen turvallisuudesta ja jokaisella on siihen oikeus. Lapselle kerrotaan lisääntymisestä, miten vauva päätyy vatsaan sekä mitä siellä tapahtuu ja miten sieltä synnytyään. Asioista kerrotaan niiden oikeilla nimillä. Lapselle olisi hyvä kertoa jossain vaiheessa myös rakkauden eri tyypeistä, perhesuhteista sekä ihmis-suhteista, kuten sateenkaari-, yksinhuoltaja- ja ydinperheistä. Fyysistä läheisyyttä tulisi opetella sekä sen merkitystä rakkauden osoituksena. Sosiaalisista säännöistä ja kulttuurieroista tulisi kertoa myös neljään ikävuoteen mennessä. (WHO 2010.)

Neljästä kuuteen ikävuoteen lapselle opetetaan enemmän ihmiskehosta sekä sen toiminnasta. Sukupuolieroista opetellaan enemmän. Keskustelua seksuaalisuudesta syvennetään, kerrotaan, että kaikki ihmiset eivät ole hyviä. Lapselle voi kertoa esimerkiksi, että jotkut ihmiset esittävät olevansa hyviä, mutta saattavat silti tehdä asioita, joita ei saisi toiselle tehdä. Vanhemmat syventävät tietoa hedelmällisyydestä ja lisääntymisestä.

Lasten kanssa tulisi käsitellä erilaisia tunteita, myös kateutta ja aggressiivisuutta, puhutaan tunteiden sallittavuudesta ja siitä, ettei kaikki teot tunteiden vallassa ole hyväksyttäviä. Lapsen kanssa tulisi käsitellä myös ystävyyttä sekä rakkautta samaa ja toista sukupuolta kohtaan. (WHO 2010.)

Lapsi rakastaa lapsen tavoin, ja vanhemman tulisi muistaa puhua ikätaso huomioon ottaen. Lapsen tykkäyssuhteita ei tulisi kiusoitella seurusteluksi tai puolisoiksi, sillä se saattaa hämmentää tai loukata lasta. Lapsi saattaa itse kutsua ihastuksen kohdetta esimerkiksi seurustelukumppaniksi tai kihlatuksi, mutta nämä sanat tarkoittavat lapselle eri asioita kuin aikuiselle. Aikuisen tulisi tukea lapsen rakastumista, sillä ihastuminen ja rakkauden tunteet ovat hyväksi lapsen kehitykselle, erityisesti seksuaaliselle kehitykselle. Leikki-ikä ihastukset eivät vielä määritä lapsen seksuaalista identiteettiä. Lapselle tulisi kuitenkin korostaa, että hän on arvokas ja hyväksytyt oli hänen tulevaisuuden kumppaninsa kumpaa sukupuolta tahansa. Vanhempien tulee sallia lapselle vapaus valita itse kumppaninsa. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019.)

Lastenneuvolan terveysneuvonnan tavoitteena on tukea lapsen ja hänen perheensä kokonaisvaltaista terveyttä ja fyysistä, psyykkistä sekä sosiaalista kehitystä. Lapsen ikä ja yksilöllinen tarve tulee ottaa huomioon. Lastenneuvolan työntekijöiden tulisi kartoittaa myös kunkin lapsen ja perheen kehitysvaiheet ja kehitysympäristö. (Ryttläinen-Korhonen & Ala-Luhtala 2018.) Terveystarkastuksia järjestetään säännöllisesti ja niiden tavoitteena on tukea lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Ylimääräinen terveystarkastus järjestetään myös, jos herää tarve selvittää lapsen/perheen hyvinvointia tai kehitystä tarkemmin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004.)

Lastenneuvolan seksuaaliterveyden edistämisen tavoitteena on seurata ja tukea lapsen seksuaalista kehitystä osana hänen kokonaisvaltaista kehitystään. Seksuaalinen kehitys tapahtuu psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen kehityksen rinnalla tai osana niitä. Tärkeää onkin, että seksuaalista kehitystä tuetaan muun kehityksen rinnalla. Lapsen seksuaalisen kehityksen kannalta on myös tärkeää, että vanhempia tuetaan heidän vanhemmuudessaan, parisuhteessaan ja seksuaalisuudessaan. (Ryttläinen-Korhonen & Ala-Luhtala 2018.) Vanhempien jaksamista ja voimavaroja kartoitetaan yleisesti, ja tarvittaessa järjestetään ulkopuolinen tukiverkosto arjen jaksamisen tueksi. Vanhempien terveydentila tulee myös tutkia, koska sillä on suora yhteys jaksamiseen. Sairaus tai sen oireet

saattavat vaikuttaa lasten huolenpitoon ja vuorovaikutukseen negatiivisesti. (Hakulinen-Viitanen ym. 2012.)

Seksuaaliterveyden edistäminen on tärkeä osa lastenneuvolan toimintaa, ja seksuaalineuvonta kuuluu määrääikaistarkastuksiin yksilöllisen tarpeen mukaan. Seksuaalineuvonnan tarve arvioidaan keskustelun ja havainnoinnin avulla. Määrääikaistarkastuksissa on tarkoituksena käsitellä tietyt aihealueet, jotka on päätetty kullekin ikätasolle sopivaksi. Jos keskusteltavaa ja käsiteltävää syntyy esimerkiksi seksuaalisuuden kehittymisestä enemmän, on mahdollista varata uusi aika lastenneuvolaan, jossa käsitellään tätä aihetta perusteellisemmin. Neuvonta on tehokasta, kun aiheeseen palataan uudelleen. Seksuaalineuvonnan tukena toimii kasvokkain tapahtuvan ohjauksen lisäksi yleensä ohjekirjat, -vihot ja sähköinen materiaali, johon vanhemmat voivat tutustua jo ennen tapaamista. (Hakulinen-Viitanen ym. 2012, Ryttyläinen-Korhonen & Ala-Luhtala 2018.)

Neurolatarkastusten yhteydessä kiinnitetään huomiota erinäisiin asioihin sekä keskustellaan lapsen ja vanhempien kanssa kullekin ikäkausille keskeisistä asioista, minkä tarkoituksena on tukea lapsen seksuaaliterveyttä ja seksuaalista kehitystä sekä arvioida yksilöllisen neuvonnan tarvetta. (Ryttyläinen-Korhonen & Ala-Luhtala 2018.)

Imeväisikäisen lastenneuvolakäynnillä kiinnitetään huomiota lapsen ja vanhemman vuorovaikutukseen; läheisyyteen, hellittelyyn ja koskemiseen. Hyvä vuorovaikutus, kontakti ja lapsen turvallisuuden tunne ovat edellytyksiä lapsen ongelmattomalle seksuaaliselle kehitykselle. Katsekontakti, hymyily sekä rakkauden ja kiintymyksen osoitukset luovat pohjan lapsen itsearvostuksen ja turvallisuuden tunteen rakentumiselle. Vuorovaikutusongelmat lapsen ja vanhemman välillä saattavat olla merkki esimerkiksi vanhemman masennuksesta tai kiintymyssuhteen puuttumisesta, jotka ovat suuria riskejä lapsen kehitykselle. Lastenneuvola antaa apua ja vinkkejä ongelmatilanteissa ja ongelman vakavuudesta riippuen ohjaa perheen eteenpäin, kuten lastenlääkärille tai –psykiatrille. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004.)

Lapsi on kiinnostunut sukupuolielimistään ja koskee niihin tarkoituksenmukaisesti, koska se tuntuu hyvältä. Lapsi esittelee kehoaan ja elimiään mieluusti muille sekä on kiinnostunut myös toisten kehoista. Lapsen avoin estottomuus saattaa hämmentää vanhempaa, jolloin neuvolatyöntekijän tehtävänä on selvittää vanhemmalle normaalin seksuaalikehityksen kulku sekä antaa neuvoja, miten kasvattaa lasta sosiaalisten normien

mukaisesti. Lapsi oppii äkkiä mikä on oikein ja mikä väärin. Lasta ei tule kuitenkaan häpäistä, vaan keskustella asiallisesti missä on hyvä kosketella itseään ja missä tilanteissa sitä ei tulisi tehdä. Kasvatukseen tai kehitykseen liittyvät huolenaiheet tulisi huomioida neuvolassa varhaisessa vaiheessa ja varata uusi aika, jossa käsitellä näitä aiheita tai tarvittaessa lähettää eteenpäin avun piiriin. (Ryttyläinen-Korhonen & Ala-Luhtala 2018.)

Leikki-ikäinen kiinnittää erityisen paljon huomiota ympärilleen, joten ympäristössä vallitseva seksuaalisuus ei jää huomiotta. Neuvolatarkastuksessa tulisikin keskustella lapsen ikätaso huomioon ottaen oikeilla sanoilla kehon osista ja kehityksestä. Lapsen kaikki kysymykset tulee huomioida ja niihin pitää vastata totuudenmukaisesti, joskin lapselle sopivin sanoin. Leikki-ikäinen lapsi huomioi tarkasti vanhempien välisen suhteen, joten vanhempien hyvä ja rakastava parisuhde on ensiarvoisen tärkeää seksuaalisen kehityksen ja mallin ottamisen kannalta. Neuvolassa kiinnitetäänkin huomiota vanhempien suhteeseen, ja tarvittaessa tarjotaan apua. Tässäkin kehitysvaiheessa neuvolatyöntekijät tarkkailevat lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta ja vanhempia kannustetaan lapsilähtöiseen kasvatukseen. Neuvolassa keskustellaan lapsen seksuaalisesta kehityksestä ja opastetaan vanhempia tukemaan lapsen tasapainoista kehitystä seksuaaliterveyden näkökulmasta. (Hakulinen-Viitanen ym. 2012; Ryttyläinen-Korhonen & Ala-Luhtala 2018.)

6 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu tulosten tallentamisessa sekä esittämisessä ja arvioinnissa käyttää tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, joita ovat rehellisyys, yleinen huolellisuus sekä tarkkuus tutkimustyössä. (Tenk 2012.) Työssä on käytetty tutkimuksia sekä kirjallisuutta monipuolisesti eri tekijöiltä sekä eri maista, jotta tutkimusnäyttö voidaan todeta useampaa kautta todeksi. Englanninkielisiä lähteitä käyttäessä on käytetty luotettavia sanakirjoja, jotta tekstin aihe ei muutu virheellisen käännöksen vuoksi.

Eettisesti kestävä tiedonhankinta - tutkimus-, ja arviointimenetelmät kuuluvat hyvään tieteelliseen käytäntöön. (Tenk 2012) Opinnäytetyössä oltiin lähdekriittisiä, tietoa etsittiin luotettavista lähteistä, kuten Terveystietokanta, WHO sekä luotettavista hakukoneista kuten Google Scholar.

Lähteet merkitään asianmukaisella tavalla, ja niiden avulla kunnioitetaan alkuperäistä tutkimusta. Hyvän tieteellisen käytännön mukaan tutkijan tulee hakea myös tarvittaessa asianmukainen tutkimuslupa. Tutkimuseettinen neuvottelukunta edellyttää, että tutkijat ottavat asianmukaisesti muiden tutkijoiden työt sekä saavutukset huomioon ja antavat niille kuuluvan arvon, sekä viittaavat heidän julkaisuihin asianmukaisesti. (Tenk 2012.) Opinnäytetyön tekijät ovat työssä ottaneet huomioon julkaisuiden tekijät, kirjaamalla lähdeviitteet oikein sekä lähdeluetteloon että tekstiin. Työssä tuodaan julki kaikki lähteet, joista tietoa on haettu, sekä lähdeviitteet ovat tehty asianmukaisella tavalla. Tietoa on pyritty käyttämään alkuperäislähteistä sekä tutkimustietoon on suhtauduttu lähdekriittisesti. Tutkimuslupaa ei tähän työhön ole tarvinnut hakea, koska työ on kuvaileva kirjallisuuskatsaus, joka perustuu jo olemassa olevaan tietoon. Teoreettinen viitekehys luo pohjan lukijalle, jotta tulosten tarkastelu on helpompaa. Tutkimuskysymyksiin on vastattu usean eri lähteen pohjalta, joka lisää opinnäytetyön luotettavuutta.

Alaikäisten seksuaalisuus on edelleen vaiettu aihe, niin moraaliksi- kuin lainsäädölliset asiat ovat monesti esteenä aiheen tutkimiselle. (Bildjuschkin 2015) Opinnäytetyön tarkoitus ei kuitenkaan ole arvioida aihetta niiltä kannoilta, vaan tuoda puolueettomasti julki lapsen seksuaalisuudesta tietoa. Työssä ei tuoda julki kenenkään henkilötietoja, vaan se on tehty aikaisempien julkaisuiden pohjalta.

7 POHDINTA

Opinnäytetyön keskeisimpien tulosten mukaan lapsen seksuaalisuus ei kehity yksinään, vaan seksuaaliseen kehitykseen vaikuttaa myös fyysinen ja psyykinen kehitys. Lapsuuden ajan seksuaalisella kehityksellä on todettu olevan vaikutuksia aikuisiän seksuaalisuuteen, sekä aikuisuuden arvoihin ja minäkuvaan. (Bildjuschkin 2015.)

Lapsen seksuaalinen kehitys on hidas, mielenkiintoinen ja yksilöllinen prosessi, jonka suurin tekijä on kokemus. Hyvä, turvallinen lapsuus antaa avaimet oikeanlaiseen seksuaaliseen kehitykseen, joka näkyy myöhemmin myös aikuisuuden seksuaalisuudessa ja ihan normaalissa arjessa. Seksuaalisuus nähdään usein pelkkänä fyysisenä tapahtumana, kuten seksinä tai seksuaalisena suuntautumisena: onko kiinnostunut miehistä, naisista vai sekä että. Seksuaalisuuteen toki usein kuuluu fyysiset toiminnot, mutta suurimmaksi osaksi seksuaalisuus on psyykkistä. Se, miten ihminen pystyy olemaan toisen ihmisen lähellä tai luottamaan muihin, kertoo siitä, miten hän on seksuaalisesti kehittynyt. Hellyyden osoitukset ja turvallisuuden tunne lapsuudessa ovat hyviä kokemuksia. Vastakohtana lapsen hyväksikäyttö ja väkivalta ovat huonoja kokemuksia, jotka jättävät jokaiseen ihmiseen arvet, myös hänen seksuaalisuuteen. Kokemukset ja esimerkit lapsi saa pitkälti vanhemmiltaan ja heidän käytöksestään. Lapsi ottaa mallia myös ympäristöstään. Nykyajan pornograafinen maailma altistaa lapsen vääristyneelle kuvalle siitä, mitä seksuaalisuus ja seksi on. Ikärajojen noudattaminen sekä lapsen puhelimen tarkistaminen säännöllisesti on hyväksi. Tärkeintä on kuitenkin puhua avoimesti. Lapsen kanssa on hyvä käydä seksuaalisuutta ja siihen liittyviä oikeuksia läpi lapsen kehitystaso huomioon ottaen. Avoimuus mahdollistaa myös sen, että lapsi uskaltaa ottaa itse puheeksi häntä mietittyttäviä asioita, ja näin onnistutaan välttämään vääristyneet olettamukset ja mielikuvat. (Ryttyläinen & Valkama 2010.)

Mitä sitten on ”oikeanlainen” seksuaalinen kehitys? Jokainen ihminen on yksilö, ja jokaisella ihmisellä on yksilöllinen kehitys. Kaikki ihmiset eivät nauti läheisyydestä, vaikka heidät olisi lapsena hukutettu halauksiin ja suukkoihin. Seksuaalisuus on henkilökohtainen asia, joka koetaan ja toteutetaan, miten parhaimmalta tuntuu. Laki ja seksuaaliset oikeudet turvaavat seksuaalisuuden toteutumisen. Jokainen lapsi kehittyy omaa tahtia, myös seksuaalisesti. Oppikirjat ja tutkimukset rajaavat kehityksen vaiheet tiettyihin ikävuosiin. Ikärajaukset ovat suuntaa antavia, toisella tietty kehityksen vaihe voi tapahtua

1,5-vuotiaana ja toisella 4-vuotiaana. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019.) Toki tutkimukset yleensä perustuvat keskiarvoon, jolloin suurimman osan tietyn ikäluokan lapsissa tapahtuu tiettyjä muutoksia tai piirteitä. Jokainen lapsi kulkee kuitenkin kuuluisaa omaa käyrää kehityksessään. Tässä opinnäytetyössä on kuvattu 0-6 vuotiaan lapsen seksuaalinen kehitys, mutta tässäkin ei ole selkeää aikajanaa juuri sen takia, että jokainen kehittyä omalla tavalla omalla ajallaan.

Ensimmäisiä lähdemateriaaleja opinnäytetyöhön liittyen lueskellessa kävi ilmi, että ihminen syntyy jo seksuaalisuuden kanssa, eikä se ole opittu tai myöhemmin kehittyvä asia. Lapsen seksuaalisuus on kuitenkin hyvin erilaista kuin aikuisen vastaava. Tuloksia tarkastellessa käy kuitenkin ilmi, että lapsuuden seksuaalisuuden kehityksen kokemukset näkyvät vielä aikuisenkin elämässä. Ihminen on kokonaisuus, klassisesti sanottuna kaikki vaikuttaa kaikkeen. Lapsen kokonaisvaltainen fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen kehitys luo pohjan myös seksuaaliselle kehitykselle. Kaikki osa-alueet vaikuttavat toisiinsa.

Seksuaalisuus on länsimaisessa kulttuurissa arkaluontoinen, henkilökohtainen ja hienman hämmentäväkin aihe. Lapsen seksuaalisuus on suurelle osalle väestöstä vieras käsite. Useimmat ihmiset tulevat ajattelleeksi, ettei lapsilla edes ole seksuaalisuutta. Lapsen seksuaalisuutta tutkittaessa herää eettisiä kysymyksiä. Lapsiin liittyvät tutkimukset ovat aina haastavia, koska ne vaativat erityistä hienovaraisuutta mm. tutkimuskysymysten ja -lupien suhteen. Aiheen arkaluontoisuuden vuoksi lasten seksuaalisuudesta on tehty rajallisesti tutkimuksia, ja osittain siksi se on vieras käsite valtaväestölle. (Cacciatore 2007.)

Suoranaista lapsen seksuaalisuutta on eettisistä syistä hankala tutkia, joten monet 0-6 vuotiaista lapsista tehdyt tutkimukset pohjautuvatkin vanhempien/läheisen aikuisen tekemiin havaintoihin lapsen seksuaalisuudesta ja sen ilmenemisestä. Larssonin ja Svedinin vuoden 2002 Teachers' and parents' reports on 3- to 6- year old children's sexual behavior -tutkimuksessa on tutkittu lapsen seksuaalista käytöstä kotona ja päiväkodissa. Tässäkin tutkimuksessa on tarkasteltu aikuisten näkökulmia ja havaintoja lapsen seksuaalisesta käyttäytymisestä. Tutkimuksesta käy ilmi, että lapset ovat seksuaalisempia kotona kuin päiväkodissa. Vanhemmat yleensä tuntevat lapsensa parhaiten ja ovat mukana jokapäiväisessä arjessa, jolloin he pystyvät seuraamaan lapsen käytöstä ja ke-

hitystä. Lapsi rentoutuu kotona, ja hänen on helpompi näyttää todellinen käytös vanhemmille kuin hieman vieraammalle päiväkodin tädille. Vanhemmilta jää paljon myös näkemättä ja kuulematta asioita, joita lapset puuhaavat ja puhuvat selän takana. Seksuaalinen käytös yleensä korostuuakin kavereiden kanssa esimerkiksi koti- tai lääkärileikeissä. Seksuaalisuus on lapselle jännittävää, jolloin sitä on helppo käsitellä kikatellen ikätoverien kanssa. Parhaimmat tulokset lapsen seksuaalisesta käyttäytymisestä luultavasti saataisiinkin tutkimalla itse lapsen käytöstä eikä vanhempien tekemiä havaintoja. (Larsson & Svedin 2002.)

Tutkimustulosten perusteella on selvää, että lapsen seksuaalinen kehitys on monialainen prosessi, joka ei muotoudu yhden ja saman kaavan mukaan. Ihminen nähdään psyykkis-fyysis-sosiaalisena kokonaisuutena, joten kehitys on monimutkaista ja toisistaan riippuvaista. Seksuaalisuuden näkyvyys lisääntyy kulttuurissamme kaiken aikaa, joten väestön olisi tärkeää ymmärtää myös se, miten seksuaalisuus kehittyy lapsesta asti sekä se, millaiset vaikutukset lapsuuden seksuaalisuudella on aikuisiällä. Lapsen seksuaalisuus on tällä hetkellä melko vieras ja vaiettu aihe. Tulevaisuudessa olisi hyvä tutkia seksuaalisuutta pitkän aikavälin tähtäimellä, jotta saadaan konkreettisia tuloksia lapsen yksilöllisestä seksuaalisesta kehityksestä. Opinnäytetyön pohjalta on mahdollista teettää opas terveysalan ammattilaisille sekä lasten vanhemmille, jotta lapsen seksuaalisuutta pystyttäisiin tukemaan mahdollisimman hyvin ja näin turvattaisiin lapselle onnistunut seksuaalinen kehitys.

LÄHTEET

Bildjuschkin, K. 2015. THL: Seksuaalikasvatuksen tueksi. Viitattu 27.2.2019. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Cacciatore, R. 2007. Huomenna pannaan pussauskoppiin – opas vanhemmille. Porvoo: WSOY.

Cacciatore R., Hervonen A. & Kosunen E. 2003. Duodecim-lehti: Seksuaalisuus elämänkaareissa. viitattu 22.1.2019 <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2003/3/duo93407>

Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. 2019. Rakkaus, ilo, rohkeus – seksuaalisuuden portaat. Helsinki: Minerva kustannus OY.

Haapanen, M-L. & Markkanen-Leppänen, M. 2013. Duodecim-lehti: Lapsen syömisestä kehitys ja imemisen tarve. viitattu 23.1.2019 <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2013/5/duo10835>

Hakulinen-Viitanen T., Hietanen-Peltola M., Hastrup A., Wallin M. & Pelkonen M. 2012. THL: Laaja terveystarkastus, ohjeistus äitiys- ja lastenneuvolatoimintaan sekä kouluterveydenhuoltoon. Viitattu 12.2.2019 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90831/URN_ISBN_978-952-245-708-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y&fbclid=IwAR2s3pbYj8J-q0l6cBcWBICx2YejiVo_UA0-oEqOH7ceWl_ei2mnNqll3M

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

HUS. Lapsen seksuaalinen kehitys. viitattu 23.1.2019 http://www.hus.fi/sairaanhoito/lasten-sairaanhoito/lastenpsykiatria/lasten_seks_hyv_kaytto/Tieto/sekuaalinen_kehitys/Sivut/default.aspx

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja Sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.

Kontula, O. Lottes, I. 2000. Seksuaaliterveys Suomessa. Helsinki: Tammi

Kurtuneu, M. Akhan, L. Tanir, I. Yildiz, H. 2015. The sexual development and education of pre-school children: knowledge and opinions from doctors and nurses. Sex Disabil 33:207

Larsson, I. Svedin, C.G. 2002. Teachers' and parents' reports on 3- to 6-year-old children's sexual behavior—a comparison. *Child Abuse & Neglect*. Volume 26, issue 3.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2017. Lapsen kasvu ja kehitys. Viitattu 28.2.2019
<https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/>

Ryttyläinen-Korhonen, K. & Ala-Luhtala, R. 2018. THL: Seksuaaliterveys. Viitattu 11.3.2019
<https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/ohjeet-ja-tukimateriaali/menetelmat/hyvinvointi-ja-terveysstottumukset/seksuaaliterveys>

Ryttyläinen, K. & Valkama, S. 2010. Seksuaalisuus hoitotyössä. Helsinki: Edita.

Salminen, A. 2011. Vaasan Yliopisto: Mikä kirjallisuuskatsaus? Viitattu 16.5.2019
https://docplayer.fi/94102-Mika-kirjallisuuskatsaus.html#show_full_text

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2004. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena – opas työntekijöille. Viitattu 11.3.2019
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74223/Opp200414.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

THL. Lastenneuvola. Viitattu 23.1.2019
https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/aitiys_ ja_ lastenneuvola/lastenneuvola

Tutkimuseettinen lautakunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. viitattu 29.1.2019 https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Unicef. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. viitattu 24.1.2019
https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Väestöliitto. A. Lapsi ja Seksuaalisuus. Viitattu 23.1.2019
http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsija-seksuaalisuus/

Väestöliitto, B. Lapsen seksuaaliset oikeudet. viitattu 16.2.2019
http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsija-seksuaalisuus/kokonaisvaltainen-seksuaalikasva/lapsen-seksuaaliset-oikeudet/

Väestöliitto, C. Mitä se on? Viitattu 26.2.2019

http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/piienten_lasten_vanhemmat/lapsija-seksuaalisuus/seksuaalikasvatuksen-paakohdat/mita-se-on/

WHO. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. 2010. Helsinki. Viitattu 15.4.2019

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Tiedonhakutaulukko

Pvm.	Tietokanta	Hakusanat	Rajaukset	Osumat	Valitut tutkimukset/ianeistot
20.2-2019	Google Scholar	Seksuaali-terveys	2009-2019	1390	1
26.2.2019	Google Scholar	lapsen seksuaalisuus	2009-2019	14400	2
1.3.2019	Google Scholar	lapsen seksuaalikasvatus	2009-2019	1380	1
3.3.2019	Cinahl	sexual AND development	2009-2019	1155	1
25.4	Pubmed	child AND sexual	2009-2019	14031	1
26.4	Google	lastenneuvola	2009-2019	162 000	2
	Manuaalinen haku				5

Tutkimustaulukko

Tekijä, vuosi	Tarkoitus	Tutkimusmenetelmä, osallistujat	Tulokset
Ryttyläinen K& Valkama S, 2010		Kirja	
Haapanen M-L & Markkanen-Leppänen M, 2013	Lapsen syömisen kehitys.	Artikkeli	Imemisestä tuleva hyvän olon tunne on merkityksellinen

			myös aikuisuudessa.
Keltikangas-Järvinen L, 2010		Kirja	
Bildjuschkin 2015	Seksuaalikasvatus	Artikkeli	Seksuaalikasvatukseen kuuluu niin fyysinen, psyykinen kuin sosiaalinenkin kasvatus.
Cacciatore R, 2007		Kirja	
Kurtuneu M, Akhan L, Tanir I, Yildiz H 2015	Tutkia lapsen seksuaalista kehitystä varhaiskasvatuksessa	Tutkimus	Seksuaalisuutta ilmenee kaikilla, pojilla tyttöjä enemmän.
Larsson, Svedin 2002	Vanhempien ja opettajien mielipiteitä seksuaalisesta kehityksestä	Tutkimus	Lapset näyttävät seksuaalista toimintaa enemmän kotona kuin päiväkodissa.
Cacciatore R & Korteniemi.Poikela E, 2019		Kirja	
WHO	Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa.	Artikkeli	Lapsen seksuaalisen tietotason lisääminen.
Kontula O & Lottes I 2000		Kirja	
Ryttläinen-Korhonen K & Ala-Luhtala R, 2018	Opastetaan neuvolatyöntekijöitä kuinka seksuaaliterveyttä voidaan edistää lapsilla	Artikkeli	Neuvolatyöntekijät auttavat vanhempia seksuaalisuuden tukemisessa.

Sosiaali- ja Terveysministeriö, 2004	Perheiden avustus neuvolan tukemana	Artikkeli	Konkreettisia vinkkejä joita neuvolatyöntekijä voi käyttää hyödyksi
Hakulinen-Virtanen T, Hietanen-Peltola M, Hastrup A, Wallin M, Pelkonen M. 2012	Tuoda ilmi neuvolan tuki lapsen seksuaalisuudessa.	Artikkeli	Vanhvistaa vanhempien varmuutta seksuaalikasvatuksessa.